

Ki volt Tanárky Sándor?

"Szokatlan hűrt pendítetek meg! A hadtudományok hasznairól akarok értekezni. Úgy akarom a hadtudományokat előállítani mint a nemzeti élet fenntartásának leghatalmasabb eszközét; elhanyagolásukat mint politikai halálra vezető legegyszerűbb utat."

Ezek voltak Tanárky Sándor A hadtudományoknak az álladalmak, s különösen magyar hazánk fenntartására életbe ható fontosságáról című székfoglaló értekezésének első mondatai. Gróf Teleki József elnök és gróf Széchenyi István alelnök jelenlétében a Magyar Tudományos Akadémia 1838. november 19-ei kisgyűlésében mondta el Tanárky Sándor őrnagy eredeti tudományos értékeket megfogalmazó székfoglalóját.

A Tanárky-életmű két, ma is hasznosítható tanulságra figyelmeztet:

1. a tudomány és a történelem örök összefüggésére;
2. a tudományt előbbre mozdító, fejlesztő emberre, a tudomány művelésének egyetlen lehetséges, jövőt ígérő, egyetlen következetes emberközpontú útjára.

Tanárky Mihály Sándor 1784-ben a Pest vármegyei Bián született, ahol apja református lelkész volt. Gondos családi nevelés és iskolai tanulmányai után lett katona, 1806. január 25-étől 1838. január 17-éig, 32 éven át szolgált a cs. és kir. hadseregben. Zászlós 1809. január 10-én lett. Kiváló teljesítményei alapján három ízben soron kívül lépett elő.

Minősítései szerint a kiválóan képzett Tanárky különböző törzsek vezérkari tisztjeként vitézül és hősiiesen vett részt az 1809., az 1812., az 1813., az 1814. és az 1815. évi hadjáratokban. Különösen kitűnt a nemesi felkelés főszállásmesteri törzsének tisztjeként 1809 áprilisától júliusig a győri sánctábor építésében, a győri csatában és a Meskó-hadtest híres portyájában; a belső-ausztriai hadsereg vezérkara tisztjeként 1813 augusztusától októberig a dél-karintiai hadműveletekben, Hainburg bevételénél és egy veszélyes bécsi futárküldetéssel, Ferdinánd főherceg két - a II. és a tartalék - hadtestből álló csoportjának vezérkari tisztjeként 1815 júniusában és júliusában a franciaországi hadműveletekben, amikor az ő terve alapján foglalták el Auxonne várát.

Tanárky ifjúkorától elmélyülten foglalkozott a hadtudománnyal, és már 1804-ben a Neue Bellona 1803. évfolyamának 2. és 4. füzetéből németből magyarra fordította a francia forradalmi háborúról szóló tanulmányt, 1808-ban pedig megjelent első írása. Kadétként elvégezte a bécsi bombászkar kétéves tüzérségi és mérnöki tanfolyamot, és 1809 tavaszán elkészíti a nemesi felkelés három gyalogsági szabályzatát. 1810 és 1812 között az erdélyi főhadparancsnokság megbízásából elvégezte Erdély és Bukovina határainak katonaföldrajzi leírását és a Bánság katonai felderítését. 1815-ben kinevezik a bécsújhelyi katonai akadémia tanárának, és még abban az évben részt vett Franciaország elfoglalt részeinek katonaföldrajzi felmérésében. 1821-22-ben terjedelmes erdő-szabályzást végzett el az 5. varasd-körösi határőrezred

területén, amiért az Udvari Hadi-tanács megjutalmazta. 1833-35-ben elismerték önálló zászlóaljparancsnoki működését Romagnában.

Utolsó, 1837. szeptember 30-ai minősítése szerint jól beszél magyarul, németül, latinul, olaszul, franciául, románul és horvátul, kitűnő az írás- és fogalmazási készsége. Kiemelkedő elméleti és gyakorlati ismeretekkel rendelkezik a tábori erődítéstanból, katonai felmérésből, trigonometriából, tüzérségi tudományokból, földrajzból és történelemből. Jó erkölcsű, de kissé visszahúzódó magatartású. Viselkedése tisztelettudó, beosztottjaival szigorú és igazságos, amiért igen becsülik. A szolgálatban megbízható és szorgalmas, jól elvezet egy csapatot. Megvan minden ismerete, képessége és tulajdonsága a magasabb beosztásra, de romló egészségi állapota miatt, saját kérésére orvosi felülvizsgálat elé állították. Az Udvari Haditanács 1837 G 5/430. számú rendeletével félrokkantként került nyugállományba 1838. január 17-én.

Katonai szolgálata alatt tudósként művelte a hadtudományt, magyar és német nyelven írta munkáit. Noha sok éven át szolgált külföldön, tollával mégis megtisztelő helyet vívott ki a hazai tudományos életben. 1837 nyarán - nyugdíjaztatására várva - Széchenyi biztatására elhatározta, hogy bekapcsolódik az MTA keretében folyó hadtudományi tevékenységbe.

Az alapító gróf kívánsága és Tanárky munkássága alapján az MTA VIII. nagygyűlésének - Döbrentei Gábor megfogalmazásában - 13 jeles magyar tudós a következő javaslatot nyújtotta be:

"Levelező tagnak ajánljatik: Tanárky Sándor Szent Györgyi határőrző ezredbeli fő strázsamester, következő okoknál fogva: 1. Ezen hadi munkát: A felkelt magyar nemesség gyalogságának hadi regulamentumai 1809. Ő dolgozta ki az Ország Nádora rendeléséből, ki mellett akkor szolgált. 2. Később a Németújhelyi katonai akadémiában két esztendeig professzor volt, s így bizonyos lehet a magyar akadémia előtt, hogy a katonai tudományokhoz alaposan ért. 3. Az akadémiának kevés tagja lévén még, eleibe kerülő hadi munkákról hivatalos véleményadáshoz, szükséges azok számát nevelni. 4. Tanult magyar katona tisztek iránt mutatott figyelem, több katona tisztet serkentene arra, hogy hadi tudományos munkák több nemében dolgozzanak s így a Ludoviceához kívántató magyar írások szükében ne legyenek."

A nagygyűlés 1837. szeptember 7-ei ülése ennek alapján megválasztotta levelező tagnak, amit szeptember 14-ei levelében köszönt meg. Tanárky akadémiai működésében előtérben állt fordítói tevékenysége és a hadi műszótár ügye.

Az MTA 1838. augusztus 30. és szeptember 9. között megtartott IX. nagygyűlésén a gróf Festetics László alapította, s 1830-tól üres Matematikai osztály hadtudományi rendes tagságot először Tanárky Sándor őrnaggyal töltötték be. A nagygyűlés 1838. szeptember 7-ei ülésén gróf Teleki József elnök az igazgatóság nevében - ha az alapító azzal egyetért - Tanárky Sándort javasolta hadtudományi rendes tagnak, akit aztán 24 szavazattal megválasztottak.

Tanárky nagy aktivitással folytatta tevékenységét a hadi műnyelvért. Az akadémiai közgyűlés 1839. január 7-ei ülésén Tanárky előadta a hadi műnyelv fejlesztése, a

mű-szavak gyűjtése, válogatása, elfogadása, a műszótár szerkesztése, kiadása érdekében kilencpontos programját.

Életének utolsó esztendejében Tanárky szorgalmas folytatója a hadi műszavak magyarosításának és 1839 júliusában az összegyűjtött szókészletet beküldi az akadémiai szótár számára. 1839. december 29-én Budán hunyt el, amit a december 31-ei gyűlésen jelentettek be.

A kutatások alapján igen vázlatosan megrajzolt Tanárky-kép megerősíti élete és tudományos munkássága részletes feldolgozásának szükségességét. (L. Dr. Ács Tibor: A hadtudományi alkotásokért c. cikkét a Hadtudomány 1993/3-4. sz.)